

monokausale forklaringer (som f.eks. Earl J. Hamiltons eller Pierre Chaunus) og understreger selv, at det formidable, men heterogene spanske system/monarki må opfattes som »en altomfattende, politisk helhed«; permanent krig var dets uundgåelige skæbne. På den anden side leverer han for hver enkelt fase af nedbrydningsprocessen fint afbalancerede analyser af Spaniens ressourcer, monarkernes og deres rådgiveres holdninger og af beslutningsprocesserne i Madrid under indflydelse af egne interesser og de øvrige europæiske magters udfordringer.

Størst interesse knytter sig til forf.s indgående diskussion af genåbningen af konflikten i Nederlandene 1618-21 og af de kræfter, der i løbet af 1620'erne forvandlede de europæiske lokalkonflikter til total krig, ikke mindst ved Richelieus »war by proxy«-taktik. I modsætning til Bodhan Chudoba, der lagde et afgørende skel i Frankrigs fremmarch ved Rocroi 1643, betoner dr. Stradling, at Portugals frigørelse 1640 slog den første og skæbnsvangre breche i det spanske system (og dets *reputación* og *conservación*), en proces der først afsluttes, da arvefølgekrigen gjorde ende på det, men samtidig lagde grunden til Spaniens uafhængighed.

E. Ladewig Petersen

Odense 1593 i Georg Braun & Frans Hogenberg *Civitates orbis terrarum* V. del (Köln 1597), blad 30. Fascimileudgave af beskrivelsen og kortet med oversættelse til dansk. Indledning og kommentar af *Ove Jørgensen*. Odense, Universitetsforlaget 1981. x + 118 s., ill. + kortbilag. 60 kr.

Civilingeniør Ove Jørgensens udgivelse af Odensekortet i Braun og Hogenbergs *Civitates orbis terrarum* er både resultatet af mange års flittigt arbejde og et pionérarbejde i den forstand, at det er første gang, at et af værkets danske bykort underkastes en prøvelse. Kortet oversendte kansler Niels Kaas 1586 efter Heinrich Rantzaus ønske til denne, men forf. er tillige tilbøjelig til at tilskrive kansleren teksten (hvor C. T. Engelstoft var standset op ved Cornelius Hamsfort d.y.), ligesom han peger på muligheden for, at Marcus Jordan har tegnet kortet; det sidste underbygges af kortets avancerede kartografiske teknik. Udover en detaljeret kommentar til kortet og dets senere anvendelse i 1600-tallets *epigrammata*- og prospektværker er forf.s redegørelse for værkets senere oplag og hans analyse af indskriftteksterne i St. Knuds kirke (den anfægter M. Cl. Gertz' opfattelse af overleveringen af Odense-tavlen) af interesse.

E. Ladewig Petersen

Tove Clemmensen og Mogens B. Mackeprang: Kina og Danmark 1600-1950. Kinafart og Kinamode. København, Nationalmuseets Forlag, 1980. 355 s., ill.

Kinas indflydelse på stiludviklingen i Danmark i det 17. og 18. århundrede er ikke tidligere blevet gjort til genstand for en sammenfattende behandling; og interesserede har været henvist til at sammenstykke et helhedsbillede ud fra nogle få – i visse tilfælde vel skjulte – detailafhandlinger. Der er derfor grund til at glæde sig over fremkomsten af en monografi, som udover at bringe detailundersøgelser også afstikker de længere linier i Kinamoden. Og der er ydermere grund til at glæde sig over, at opgaven er blevet taget op af et ægtepar med sjældne forudsætninger for det omfattende kunst- og kulturhistoriske detektivarbejde.

Arkæologen Mogens B. Mackeprang har tidligere arbejdet med danske interiører fra det 18. og det 19. århundrede; og museumsinspektør Tove Clemmensen er ikke blot vor største kender af det 18. århundredes møbler og interiører: hun er også den eneste, der ved selvsyn er bekendt med inventar og interiører fra tidens danske slotte og herregårde.

Den smukke og prægtigt illustrerede bog omfatter dog ikke helt så meget, som den vidtfavnende titel antyder. I forordet angiver forfatterne selv deres emne som de importerede kinesiske genstande og de hjemlige arbejder i kinesisk manér; og de pointerer samtidig, at der også er »grund til at interessere sig for de skibe og mænd, som deltog i de farefulde togter« (s. 7). Kronologisk dækker bogen imidlertid kun det 17. og 18. århundrede, idet behandlingen af de resterende halvandet hundrede år har fået karakter af en summarisk efterskrift. Tematisk dækker behandlingen ejheller den Kinainport, der faktisk fandt sted eller fænomenet »kineserier« i dets helhed. Forfatterne har i stedet foretaget en udvælgelse inden for de to omfattende emner. Begrundelser for de enkelte valg eller for udvælgelsen som helhed gives ikke. Kriteriet for udvælgelse synes dog generelt at have været, at der i forbindelse med de enkelte genstande har eksisteret materiale, der muliggjorde en mere dybtgående kunsthistorisk detailundersøgelse. Endvidere er undersøgelsen socialt afgrænset til de allerhøjeste lag: kongefamilien, aristokratiet og det ostindiske købmandspatriciat.

Detailpræsentationene og de forbindende kulturhistoriske baggrundsredegørelser er baseret på en gennemgang af et omfattende og varieret dansk arkivmateriale og af en særdeles bred dansk og især udenlandsk litteratur. (At de to belæste forfattere har forholdt læseren en litteraturfortegnelse, er på den baggrund dobbelt beklageligt. En litteraturorientering og -søgning igennem de mere end eet tusind henvisningsspækkede noter er et stort krav at stille til læseren). Forfatterne behandler såvel frembringelser af kinesisk proveniens som europæiske frembringelser i kinesisk manér; og disse frembringelser strækker sig fra rariteter og porcelæn, over møbler, tapeter og tekstiler, til interiører på kongelige slotte som Rosenborg, Frederiksberg og Hirschholm og til kinesiske lysthuse i de kongelige parker og på adelens og storborgerskabets landsteder. Der er tale om en uhyre velfunderet kulturhistorisk grundforskning; hovedvægten er lagt på mestertilskrivninger, forlæg og proveniensbestemmelser; og i forhold til den eksisterende forskning fremlægges der en lang række nye og interessante synspunkter og resultater.

De kunsthistoriske landvindinger tilkommer det kunsthistorikere at vurdere. Historikeren på sin side er henvist til at vurdere bogen ud fra sine specielle interesser. Et væsentligt og gennemgående problem er selvsagt hér repræsentativiteten bag de mange ikke-begrundede udvælgelser. Det gælder først og fremmest bogens centrale kunsthistoriske afsnit. Men det gælder også de ret omfattende kapitler om Kinafarten. De togter, der trækkes frem, synes alene udvalgt ud fra deres forbindelse med de behandlede kinesiske importgenstande; og et sådant grundlag må på forhånd udelukke en repræsentativ behandling af den danske Kinafart. Med det forbehold må det på den anden side pointeres, at redegørelsen for de udvalgte togter er fængslende og instruktiv, og at studierne i Asiatisk Kompagnis arkiv har resulteret i flere nye og interessante enkeltheder om kompagniet og dets Kinafart.

Et emne som det her behandlede falder klart inden for historikernes interessesfære; men det er samtidig et område, hvor historikeren nødvendigvis i vid udstrækning må være afhængig af kunsthistorikerens viden og indlevelse. Historikere, der arbejder med danske og oversøiske emner, har med Tove Clemmensens og Mogens B. Mackeprangs bog fået en første samlet behandling af forbindelserne mellem Danmark og Kina, og de har samtidig fået en veldokumenteret præsentation af et farverigt og fængslende aspekt af det 17. og 18. århundredes danske kulturhistorie.

Ole Feldbæk